

УДК 2-543.7:130.123.4

Олександр Цісар

Сакраментальне значення сповіді в духовному самовдосконаленні людини

Досліджується роль сповіді в духовному розвитку та самовдосконаленні людини. Розглянуто значення людської волі, совісті й усвідомлення сутності власних дій, взаємозв'язку думок і вчинків. Проаналізовано основні передумови та ознаки доброго іспиту сумління. Визначено взаємозалежність духовного та психічного стану особистості, залежність від думок, психосоматичного настрою та його наслідків у людському житті.

На основі трактату Інокентія Гізеля “Мир з Богом чоловіку” обґрунтовано релігійний контекст потреби у сповіді через людську недосконалість і залежність від життєвих обставин. Розкрито вимоги до покаяльника: правдивості, вичерпності, ясності, старанності і смиренності. З'ясовано релігійний зміст понять гріха, покаяння, очищення, покути. З позиції православної церкви показана роль священика.

Ключові слова: совість, сповідь, покаяння, гріх, таїнство, покута, священик

Oleksandr Tsisar

Sacramental role of confession in the church practice

The role of confession in the context of spiritual development and self-improvement of a man is analyzed. The meaning of a man's will, conscience and awareness of the significance of his own actions are considered. The main preconditions and signs of a good examination of conscience are analyzed. The interdependence of the spiritual and mental state of the individual, dependence on thoughts, psychosomatic mood and its consequences in human life are determined.

On the basis of the treatise of Innokenty Gizel “Man's Peace with God”, the religious context of the need for confession because of human imperfection and dependence on life circumstances is substantiated. Requirements for the repentant – truthfulness, exhaustiveness, clarity, diligence and humility – and the religious sense of the concepts of sin, repentance, purification, sacrifice are revealed. The role of the priest from the position of the Orthodox Church is shown.

Keywords: conscience, confession, repentance, sin, sacrament, penance, priest

Актуальність запропонованої теми визначається тим, що сучасне життя пересічної людини, тісно переплетене з матеріальною та духовною сферами, характеризується постійним нагромадженням думок, емоцій, вчинків, які не завжди позитивні. Вони призводять до емоційного виснаження й “вигорання” особистості, і саме сповідь стає для неї одним з найважливіших методів духовного очищення та самовдосконалення.

Окреслена тема викликає значний науковий інтерес у дослідників як релігійного, так і соціального світу людини та суспільства. Зокрема, Л. Довга у праці “Система цінностей в українській культурі XVII століття” розглядає значення свободи волі та честі в контексті трактатів І. Гізеля, вчення про соціальну утопію й мораль, нові виклики та цінності, продиктовані часом. А саме Йоаникій Галятовський у своєму творі “Ключ розуміння” вказує на взаємозв’язок учинків людини, думок та емоцій, що є їхньою передумовою.

Метою статті є з’ясування ролі сповіді для духовного саморозвитку та самовдосконалення особистості.

У повсякденному житті людина споглядає багато речей: предмети домашнього вжитку, транспорт, дерева, будинки – до всього цього ми можемо доторкнутися, виміряти їхню масу, величину і т. д. Сповідь – це видимий знак невидимої Божої ласки. Ми бачимо священика, бачимо каянника, проте як Господь Бог очищає людину, як Він знову повертає її до стану Божої ласки й освячуючої благодаті, не знаємо. Це залишається для нас таїнством. Не спроможні до кінця осягнути, збагнути його, вірою ми приймаємо, що в добрій сповіді Господь прощає нам усі гріхи. Покаявшись, стаємо вільними від усього, що досі обтяжувало наше сумління, і розпочинаємо життя з “чистого аркуша”.

Немає людини без гріха, тому сповідатися та очищатися треба всім. Але одні допускаються смертельних гріхів, відлучаючись від “життя духовного” й любові Божої та наводячи на душу смерть, а інші мають гріхи прощенні, які смерті на душу не наводять. У Гізе-

4.1. Богословська і релігієзнавча думка

левому трактуванні провини перед Богом наявні також соціальний момент і розуміння того, що людина є істота фізично недосконала, дуже залежна від обставин життя [1, с. 112].

Якщо переступ Божої волі чинять свідомо і шкода завдається велика, то він смертний, коли ж людина грішить ненавмисне, не-свідомо, і шкода незначна – то це гріх прощениий. Головне місце в цьому процесі Гізель відводить людській волі, совісті й усвідомленню значення власних дій, побіжно розвиваючи концепцію залежності вільної волі не тільки від Провидіння, а й від конкретних життєвих ситуацій [1, с. 113].

Сповідь є таїнством, і священники сповідають людей насамперед у Божому храмі, тому що це місце освячене, це дім Господній, куди приходять помолитися, усвідомити свої провини, покаятися. За особливих обставин (зокрема коли людина, наприклад через свою фізичну немічність, перебування в лікарні тощо, не спроможна прийти до церкви), душпастирі самі йдуть до потребуючих. Під час великих прощ сповіді відбуваються на площах біля храму.

Якщо немає змоги покаятися перед священником, то вірянин може визнати свої гріхи перед Богом і попросити в Нього прощення, але сам з себе зняти провини не може. Такою здатністю наділений тільки священнослужитель, якому Бог доручив певну місію, певний уряд. У сповіді він передовсім є лікарем, він людину лікує, та оздоровлює її не він сам, а Господь – Божа благодать сходить на каянника. Приступаючи до Таїнства Покаяння, християнин не лише визнає свої гріхи, а й отримує поради й настанови, а також – що особливо важливо – покуту й розгрішення.

Властивості належної сповіді описує Інокентій Гізель. Вона має бути спішна, або незабарна, аби покаяльник якомога швидше звільнився від скоєного гріха. Так він зможе уникнути нещастя померти в беззаконні, “у владі бісівській”, і, знову перебуваючи в благодаті, своїми добрими справами здобувати життя вічне [2, с. 84].

Сповідь повинна бути часта. Як і попередня, ця її властивість теж не обов'язкова, але дуже корисна. По-перше, це дає змогу не забути жодного зі своїх гріхів; по-друге, не набувати в них ще більшої насолоди, а по-третє, частіше лікувати неміч нашу і зберігати силу для спротиву спокусам.

Справжня сповідь завжди добровільна, не силувана. Ця її ознака є необхідною, бо примушені до негайної сповіді відбувають її зазвичай без належного приготування, нераз і без цілковитої щирості, ніби бажаючи й водночас не бажаючи все виповісти перед Богом.

Сповідь має бути нелицемірна, щоб покаяльник із щиросердним наміром до неї приступав, заради прийняття відпущення гріхів і спасіння душі, щоб здобути на милість до себе Бога, якого він гріхами своїми прогнівив, а не заради марнославства чи якоїсь дочасної користі [2, с. 85].

Таїнство Покаяння допомагає краще пізнати злобу гріха, помножує огиду до нього як до джерела всякого лиха і стає сильною охороною від подальших переступів. Це ключ до Небесного Царства, певний шлях до вічного життя.

“Покаяння” по-грецьки – “метаноя”, тобто “переміна розуму”. У цьому таїнстві людина обновляється і змінюється, духовно очищується й переображується. Остаточне покаяння – як правдива переміна розуму – звершується навіть не на сповіді, воно настає тоді, коли людина опиняється перед можливістю повторити свій переступ, але його не повторює, тому що гріх вже не має в ній своєї основи.

Процес покаяння передбачає кілька етапів. Спочатку людина проходить стадію розкаяння, усвідомлюючи всю низькість свого падіння й відступлення від Бога. Однак такої простої констатації гріховності недостатньо. Необхідно ще досягнути навернення до Бога – почати шукати прощення гріхів і Божественної милості. Третій етап доступний для грішника в Церкві Христовій – через визнання гріхів перед Богом і священником у сповіді. Наступний

4.1. Богословська і релігієзнавча думка

залежить уже не від людини, а від Бога, який дарує каянникові прощення його провин Своєю благодаттю. Тут Господь оновлює розум і волю людини, дає їй сили надалі боротися зі спокусами. П'ятим етапом покаяння можна вважати вкорінення в чесноті – як твердість християнина в його дорозі Спасіння, як свободу від спокус і як переборення залежності від раніше вчиненого гріха [3, с. 6].

Гріх – це хвороба душі, що порушує первозданну гармонію Божественного плану щодо світу. Саме вилікування людини, відновлення здоров'я її душі – ціль Таїнства Покаяння.

Треба пам'ятати, що не існує такого гріха, якого не зміг би пробачити нам всемогутній, милосердний і люблячий Господь – лише б наше каяття було щирим і повним.

Покаяння часто називають “другим Хрещенням”, оновленням Хрещення. Завдяки цьому таїнству знову відроджується взаємна свята любов між Богом та християнською душею. Через отриману благодать людина не просто перемагає в собі владу гріха і стає тим “чистим аркушем паперу”, на котрому їй належить у майбутньому втілити власний християнський подвиг. Вона, завдяки дару Творця, віднаходить дивовижну здатність осягати волю Божу щодо самої себе.

Окрім іншого, сповідь повинна бути таємна. Бо в разі її розголошення іншим, з неї легко може постати згіршення тих, хто слухає, або схильність до чинення подібного гріха [2, с. 85].

Добра сповідь смиренна, сльозна та самовикривальна. Тільки самій своїй волі людина, яка кається, має приписувати власні гріхи, а не іншим причинам (Небу, чи дияволу, чи світові, чи природній слабкості, чи якомусь ближньому) –саму себе мусить визнати причиною гріха, не видаючи за невинну так, наче інакше вчинити не могла. Також не варто по-фарисейськи виголошувати свої чесноти (мовляв, пощуся, милостиню даю тощо) (Лк. 18), як і перелічувати нескоені злі вчинки (я не такий, як інші люди, я не здирник, не перелюбник і т. д.) [2, с. 86].

Сповідь має бути проста, тобто не з мудрованих і вишуканих слів складена, і не багатослівна над міру, без зайвих передмов – лише сам гріх коротко, з необхідними обставинами.

Сповідь також повинна бути ясна та вичерпна, що, своєю чергою, породжує правдивість і розсудливість [2, с. 87]. Вона передбачає слухняність, себто покірність духовному отцеві, в тому, що накладається на покаяльника для спасіння душі, для уникнення гріхів і приводів до них.

Важливу роль відіграє покута – це певне діло покаяння, яке людина отримує у сповіді або накладає сама на себе у будь-який інший час. Дана священником покута ніколи не є надто важка, проте її треба виконати обов'язково (а забувши це зробити, сказати про таку провину на наступній сповіді). Головне, щоб каєтник зрозумів, що за кожен переступ він мусить понести покарання, яке рівнозначне жертві. Бо через таке принесення жертви людина примирюється з Богом. Відновлюється та первинна гармонія, в якій Бог сотворив увесь світ.

Відбувати покуту потрібно з побожністю – не щось інше одночасно роблячи чи думаючи, але серцем упокореним, з великою увагою [2, с. 91]. Накладаючи спитимію, душпастир зобов'язаний дбати про її таємність і помірність, оскільки надмірно важка робить покаяння прикрим, а надмірно легка нерідко дає нагоду знову впасти у скоєний гріх і злегковажити тяжкість прогнівання Божого.

За бажання християнин може накласти на себе більше: строгий піст чи, наприклад, піше паломництво до святих місць. Усі свої зусилля й терпіння він жертвує Богові як покуту за свої гріхи.

Людина протягом життя грішить як духовно, так і фізично, тому слід розмежовувати ці поняття та відповідальність за них. Гріхи, що здійснюються “серцем” (їх часто ще називають здійсненими “думкою”, хоча переступ, що йде від серця, важчий за той, котрий походить із помислів), не менш тяжкі. За І. Гізелем, саме вони призводять до внутрішнього зламу особистості, не залишаючи в її душі

4.1. Богословська і релігієзнавча думка

місця для Божої ласки і світла й тим самим позбавляючи опертя в житті. На переконання цього релігійного мислителя, саме серцем людина грішить проти основних християнських цінностей – віри, надії, любові [1 с. 216].

Отже, сповідь – це дар Божого Всепрощення. Цей неоціненний дар Господь подає людині щоразу, коли та в покорі визнає свої провини, щоб піднести її з кожного падіння. Необхідність достатньо частого приступання до такого таїнства ще більше актуалізується в сучасному суспільстві, де безліч спокус та передумов для гріха. Адже саме сповідь є важливою умовою для духовного очищення, розвитку й самовдосконалення кожної людини,

1. Довга Л. Система цінностей в українській культурі XVII століття. Київ; Львів: Свічадо, 2012. 344 с.

2. Інокентій Гізель. Вибрані твори: у 3 т. / ред.-упоряд. Л. Довга. Київ; Львів: Свічадо, 2009—2012.

3. Галятовський Іоанікій. Ключ розуміння / упоряд. І. Чепіга. Київ: Наукова думка, 1985. 442 с.

4. Теофан Затворник. Про покаяння, причастя святих Христових таїнств і виправлення життя. Львів: Свічадо, 2006. 200 с.

5. Axthelm Peter M. The Modern Confessional Novel. New Haven: Yale University Press, 1967. 197 p.

6. Doody Terrence. Confession and Community in the Novel. Louisiana: Louisiana State Univ. Press, 1980. 256 p.